

Nicolae C. Batzaria

Dezvăluiri din lumea Islamului

Nicolae C. Batzaria

**DEZVĂLUIRI
din
LUMEA ISLAMULUI**

Ediție revizuită de Cătălina Călinescu

Editura BOOKSTORY

București

– 2023 –

Cartea pe care N. Batzaria o oferă publicului românesc ar căpăta un loc de frunte în orice literatură, cât de veche.

Într-adevăr, aceste pagini scrise cu o artă care se ascunde discret sub aparența stilului familiar și glumeț cuprind, alături de observații juste și de interpretări subtile a unor lucruri adânc cunoscute de autor, cele dintâi memorii pe care le dă la lumină unul dintre participanții aceluși interesant act din drama decăderii otomane care a fost faza întâi a dominației naționalismului otoman, refugiat la Angora.

Român macedonean, student al Universității din București, profesor în mica sa patrie balcanică, membru al corpului didactic de acolo, scriitor de merit, vioi și spiritual, ale cărui calități au fost relevate îndată după publicarea celor dintâi schițe în *Semănătorul*, Batzaria a intrat în comitetul pentru „Unire și Progres“, înfruntând riscuri grave, dar având norocul de a vedea victoria unei cauze care pentru el însemna și posibilitatea de liberă dezvoltare a neamului său și de a se împărtăși la interesanta încercare de a înnoi Turcia prin turci.

Văzând repede că e vorba de o acțiune pur turcească întinzându-se asupra celorlalte națiuni, cu pretenția de a le deznaționaliza și condamnând în spiritul său, cum era și firesc, o tendință atât de absurdă și anacronică, ministrul otoman a devenit un simplu observator, extraordinar de pătrunzător, al unor scene din care putea dezveli încă personalitatea sa. Și-a pus iscălitura pe tratatul din Londra, care lichida aproape ultimele resturi ale Turciei europene și, cu toată loialitatea sa, această iscălitură românească pe actul de osândă la moarte a unui vechi stat de pradă, care ne-a împiedicat, cu toate avantajele colaterale, de a da civilizației lumii tot ce eram în stare, se înfățișează ca o stranie sancțiune a istoriei.

Din această carte va răsări pentru cititorul atent o întregă lume, parțial dispărută, parțial în luptă încă împotriva fatalității.

Abdul-Hamid, Mahomed Reșad, Iusuf Izeddin, figuri de barbarie șireată sau timidă, oricum zguduite sufletește, care par să devină o traducere turcească a decadentei fiziologice a ultimilor Merovingieni, Mahmud Șefchet, Torgud Șefchet, căpetenii militare în care se păstrează resortul de ostaș al strămoșilor, dar fără încrederea lor în vitalitatea Imperiului. Apoi cei noi: Enver, frumos, sfios și ros de ambiție; Talaat, gata să zdrobească, să distrugă; Giavid, cu talentul de afaceri ale rasei lui semitice, prințisorul egiptean improvizat Mare Vizir, figuri cu o latură de caricatură, alături de arabii nobili cărora le lipsește un lucru pentru a salva împărăția: iubirea pentru ea.

Lipsește un singur lucru, care nu se poate vedea nici din Macedonia, nici din Constantinopol. Poporul turc însuși pe seama căruia putrezea deunăzi corupția, iar ieri și astăzi se zbuциumă fanatismul iluziilor ucigașe. O carte despre acest popor l-ar completa pe acesta.

Dar pentru ce ne-a dat Batzaria îi suntem recunoscători noi și îi vor fi, credem în curând, aceia ce vor citi frumoasa carte în traducere franceză sau engleză, care e o necesitate pentru politică și istoriografie. Ca unul care am scris cea din urmă istorie a Imperiului Otoman, cred că pot să afirm aceasta.

N. Iorga

Lămurire

Înainte de a începe povestirea celor ce au să urmeze, țin să dau din capul locului o lămurire care să precizeze caracterul lucrării de față.

Să nu se aștepte cititorii la vreo încercare de a face istoricul ultimilor ani ai Împărăției turcești și nici la vreo analiză mai mult sau mai puțin științifică a însemnatelor și hotărâtoarelor evenimente ce au avut loc acolo.

N-am altă intenție decât aceea de a așterne pe hârtie impresiile și amintirile din cei câțiva ani în care am luat parte la viața politică a Turciei.

Curios și dornic de a afla lucruri noi, de a cunoaște modul de a trăi, de a vedea și de a judeca al unei societăți, închisă ermetic în multe privințe unuia care aparține altei religii decât aceea a islamului, am căutat să observ, să rețin și să-mi notez în memorie descoperirile pe care le făceam zilnic, constatările care deseori mă puneau în mare nedumerire.

Astăzi, după ce au trecut între timp câțiva ani de când am părăsit țara și societatea, cărora le datorez cele ce vor urma, dau publicității aceste impresii și amintiri.

Am nădejdea că ele vor ajuta întrucâtva la cunoașterea acelei lumi mahomedane de care, din nefericire, ne desparte încă o adevărată prăpastie, că vor lămuri până la un oarecare punct cauzele pentru care evenimentele din ultimii ani din Turcia s-au desfășurat așa cum le-am văzut și nu într-altfel și că vor contribui să pună în adevărata lumină mișcarea Junilor Turci și pe promotorii ei mai importanți.

Cu speranța că aceste impresii și amintiri vor fi și de un oarecare folos la cunoașterea moravurilor și a vieții sociale a

lumii turcești, despre care circulă idei în general atât de greșite, precum pot folosi să explice și cauzele care fac ca societatea musulmană să fie atât de diferită de societatea creștină și să nu poată merge și ea pe drumul pe care merg de atâtea veacuri națiunile creștine.

Socotesc necesar să repet că lucrarea de față e lipsită de orice aparat de erudiție. La alcătuirea ei n-a fost pusă la contribuție nicio scriere și că ea n-are alt izvor de inspirație și de informație decât cele văzute, constatate și trăite de scriitorul acestor rânduri.

În aceeași ordine de idei reamintesc că nefiind o lucrare cu pretenții istorice sau sociologice, ci o simplă povestire însoțită de reflecțiile ce se desprind din faptele expuse, ea nu se prezintă drept ceva unitar și sistematic, aranjat după ordinea cronologică sau după vreo altă ordine. Voi povesti pur și simplu, așa cum îmi aduc aminte, așa cum impresiile și evenimentele se leagă unele de altele.

În schimb, mă voi sili ca lecturarea paginilor ce urmează să fie cât mai puțin obositoare și plicticoasă.

Voi reuși oare? Răspunsul mi-l vor da cititorii.

CAPITOLUL I

Comitetul june-turc

Cum l-am cunoscut pe Enver Bei – O convorbire lângă
piatra Apostolului Pavel – Vizita lui Gemal Pașa – Intrarea
mea în Comitetul june-turc – Programul Comitetului –
Un șovinism de rău augur

În vara anului 1907 mă găseam la Salonic, unde îndeplineam funcția de inspector al școlilor române din Vilaetele Salonic și Kosova. Într-una dintre zile am primit neplăcuta veste că o bandă de *antariți*, adică de comitagii greci, măcelărise mai multe sute de oi din turmele câtorva frunțași naționaliști de la Veria, omorând și rănind și câțiva păstori. Ducându-mă să raportez cazul și să mă plâng lui Husein-Hilmi Pașa, care era inspector general al Macedoniei, cu puteri discreționare făcând din el un vicerege, acesta mi-a comunicat că a și trimis pe unul dintre aghiotanții săi la Veria, ca să facă ancheta necesară și să ia măsuri ca în viitor românii și avutul lor să fie la adăpostul unor astfel de atacuri. Hilmi Pașa, un bărbat integru și cu o inteligență ascuțită, moștenită probabil de la maică-sa, o grecoaică din insula Mitilene, m-a sfătuit să mă duc și eu la Veria, să mă pun în contact cu aghiotantul său, ba încă să iau parte și la realizarea anchetei, dându-mi dreptul să propun măsurile pe care le voi socoti de folos. Un bilețel scris pe loc cu mâna sa trebuia să-mi înlesnească introducerea pe lângă aghiotant și pe lângă autoritățile locale.

A doua zi m-am și dus la Veria, un oraș vechi, foarte vechi, unde locuitorii îți arată încă piatra de pe care Apostolul Pavel a propovăduit Evanghelia, după ce se văzuse constrâns să părăsească Salonicul.

Prevenit probabil de sosirea mea, aghiotantul lui Hilmi Pașa mă aștepta pe peronul gării. Era un ofițer în gradul de maior, ceea ce m-a cam surprins dată fiind vârsta lui prea tânără. Într-adevăr, nu arăta să fi avut mai mult de 25 ori 26 de ani.

De statură potrivită, era bine legat și un băiat foarte frumos, un adevărat cuceritor de inimi.

– *Mufetișul* (cuvânt turcesc care înseamnă inspector) școlilor române? mă întrebă el.

La răspunsul meu afirmativ, îmi întinse mâna, zicându-mi:

– Sunt aghiotantul lui Hilmi Pașa, maiorul Enver.

Observai că, pe când îmi vorbea, obrajii săi, destul de rumeni, se înroșiseră și mai mult. Bănuia, oare, atunci acest tânăr maior, care ținea ochii în pământ și se îmbujora la față ca o fată mare, că după o trecere de mai puțin de un an va deveni dintr-odată celebru, că numele lui va fi în gurile tuturor și că faima lui va face ocolul Pământului? Căci am uitat să spun că tânărul maior Enver, pe care l-am cunoscut pe peronul gării de la Veria în vara anului 1907 nu era altul decât vestitul Enver Pașa, de care nu e om să nu fi auzit și să nu fi vorbit.

După ce ne-am îndeplinit misiunea pentru care venisem, ne-am dus să ne odihnim și să ne răcorim la umbra unor arbori gigantici din partea de sus a orașului.

Vorbind ba de una, ba de alta, Enver, pe atunci Enver Bei, la un moment dat mă întrebă:

– Dacă bandele grecești vă dau vreo nouă lovitură, ce aveți de gând să faceți?

Așa cum vorbea și te privea omul acesta îți câștiga numaidecât încrederea. Vedeai că era curat la suflet și cinstit la vorbă. Lui i te puteai destăinui în toată voia și fără nicio primejdie.